

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Pani mgr Katarzyny Zambrzyckiej – Papudy pt. *Teatr władzy – kreowanie wizerunku politycznego w kontekście teorii dramaturgicznej. Studium socjologiczne na przykładzie kampanii prezydenckiej 2020 roku w Polsce*, napisanej pod kierunkiem naukowym ks. prof. dra hab. Sławomira Zaręby w Instytucie Nauk Socjologicznych na Wydziale Społeczno-Ekonomicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

1. Temat, cel i struktura rozprawy

Rozprawa doktorska Pani mgr Katarzyny Zambrzyckiej – Papudy jest teoretyczno-empirycznym opracowaniem poświęconym zagadnieniu współczesnemu kreowaniu wizerunku politycznego w świetle teorii dramaturgicznej Ervinga Goffmana, przedstawiciela interakcjonizmu symbolicznego (szkoły dramaturgicznej). Praca miała na celu przedstawienie specyficznych metod i środków wywierania wpływu na wyborców, a dokładniej, cytując za autorką „(...) na uchwyceniu ewentualnych zmian w wizerunku kandydatów, którzy dostosowują swoją retorykę polityczną do preferencji potencjalnych wyborców, modyfikując tym samym swoją dramaturgiczną rolę w spektaklu politycznym (...)” (s.6), oraz na określeniu „jakich strategii kreowania wizerunku użyli politycy w tej kampanii wyborczej i jaki skutek, w postaci wyników wyborów, one przyniosły” (s.7). Celem autorki było zatem nie tylko zaprezentowanie i scharakteryzowanie roli poszczególnych kandydatów na urząd Prezydenta RP, ale również ukazanie mechanizmów pozyskiwania przychylności widowni, w tym przypadku wyborców. Do tak postawionego celu i problemu badawczego pracy Pani mgr sformułowała jedenaście pytań badawczych, dziewięć hipotez szczegółowych, z których wybrzmiała hipoteza główna w postaci twierdzenia:

„Aplikacja środków wyrazu teorii dramaturgicznej E. Goffmana (reguły dramaturgiczne, scena, scenografia, fasada osobista, kulisy, widownia) w kampanii prezydenckiej w 2020 r. przyczyniła się do zwycięstwa A. Dudy”.

Warto podkreślić, że temat pracy należy do gruntu zagadnień interdyscyplinarnych, gdyż porusza kwestie z zakresu socjologii i nauk politycznych. Za pozytywną oceną pracy Pani mgr przemawia fakt, iż dotychczasowe opracowania, na gruncie socjologii i politologii, po 1989 roku, koncertują się głównie na strukturalnej analizie i opisie stopnia poparcia społecznego poszczególnych kandydatów lub partii politycznych. Stosunkowo niewiele jest opracowań poświęconych analizie przestrzeni publicznej, także tej wirtualnej, która w demokratycznych systemach zależy od politycznych preferencji i wyborów obywateli, z uwzględnieniem doboru socjotechnik politycznych, w zależności od konkretnego rodzaju medium, czy też mechanizmów przejmowania elektoratu innych kandydatów. Podjęta przez autorkę problematyka badawcza jest relatywnie nowatorska w naukach socjologicznych i politycznych.

Założenia badawcze odzwierciedlone zostały w strukturze pracy. Ma ona klasyczną postać i jest podzielona na dwie części. Część pierwsza ma charakter teoretyczny i zawiera cztery rozdziały, część drugą stanowią trzy rozdziały metodologiczno-empiryczne, które poświęcone zostały analizie przeprowadzonych badań.

Rozdział I zatytułowany „*Klasyki interakcjonizmu symbolicznego*”, stanowi swoistego rodzaju wprowadzenie w przyjętą perspektywę teoretyczną zaliczaną do gruntu socjologii refleksyjnej. Przedstawione zostały najważniejsze założenia teorii internacjonalizmu symbolicznego według G.H. Meada, by ukazać mechanizmy kształtowania się struktur społecznych, jako procesu opartego o interakcje - wzajemne oddziaływania w relacjach wymiany symbolicznych znaczeń zachodzących między jednostkami w społeczeństwie. W dalszej kolejności opisana została szkoła Chicagowska, a szczególnie osiągnięcia twórcy pojęcia interakcjonizmu symbolicznego H. Blumera, który, w odróżnieniu od przywołanego wcześniej G.H. Meada, koncentrującego się głównie na psychologii społecznej, analizował problemy wielkich miast wskazując, że zjawiska społeczne są wynikiem procesu nieustannie zachodzących wzajemnych, świadomych oddziaływań międzyludzkich¹. Dla ukazania kontrastu i odmian w nurcie symbolicznego interakcjonizmu, jako ostania przywołana została teoria szkoły z Iowa, oparta na pozytywistycznym podejściu do badania rzeczywistości społecznej, poprzez odkrywanie ogólnych zasad działań ludzkich i nieco większym pluralizmie metodologicznym. Jej głównym przedstawicielem, wspomnianym przez kandydatkę, jest M. Kuhn. Badacz nadał teorii formalny kształt, poprzez operacjonalizację pojęć „jaźni” i „aktu

---

¹ Zob., E. Hałas, Obywatelska socjologia szkoły chicagowskiej: Ch.H. Cooley, G.H. Mead, H. Blumer, wyd. KUL 1994.

społecznego”, postulując przy tym, że celem socjologii jest odkrywanie niezmiennych sekwencji działań społecznych niezbędnych do konstruowania form życia społecznego.

Rozdział II zatytułowany „*Ścieżki rozwoju koncepcji interakcjonistycznych*”, jest kontynuacją rozważań rozdziału I. Autorka wymieniła i opisała etnometodologię, opierając się głównie na koncepcji prezentowanej przez H. Garfinkela, A. Cicourela i H. Sacksa. W dalszej kolejności omówiona została fenomenologia, gdzie wywód autorki koncentruje się na głównych przedstawicielach tego nurtu: E. Husserla i A. Schütza. Nastąpienie opisana została teoria roli, w oparciu o dzieła R.H. Turnera oraz teoria tożsamości, J.H. Turnera, S. Strykera, J.L. Simmonsa i G.J. McCala, z ukazaniem ich głównych postulatów, jak i różnic pomiędzy nimi. Ostatnia część rozdziału poświęcona została teorii socjologii podmiotowości realizmu krytycznego, prezentowanego przez brytyjską badaczkę M. Archer i jej kontynuatora D. Lockwooda. Przywołane w rozdziale teorie ukazują pokrewne sposoby reprodukcji struktury społecznej, dzięki wchodzącymi w interakcje, świadomym jednostkom, ale także, cytując za doktorantką „Mechanizmy, jakie opisują powyższe teorie mogą być wykorzystywane również w kampaniach wyborczych, w celu wykreowania i przedstawienia wizerunku kandydatów na urząd prezydenta” (...) czy też „w metodach kreowania wizerunku na scenie politycznej” (s. 24 i s.44).

Rozdział III „*Teoria dramaturgiczna E. Goffmana*” w całości został poświęcony teorii słynnego socjologa E. Goffmana, który rzeczywistość społeczną ukazuje jako teatralny spektakl, w którym jednostki odgrywają różne role. Rozdział podzielony jest na sześć podrozdziałów, w każdym z nich scharakteryzowano najważniejsze pojęcia teorii: spektaklu i wielości spektakli w życiu człowieka, aktorom, audytorium i fasadzie, scenie i kulisom, a także tworzeniu się jaźni jednostki.

W kolejnym rozdziale zatytułowanym „*Retoryka polityczna a interakcjonizm symboliczny*” autorka dysertacji przekłada i analizuje proces kampanii wyborczej według reguł odgrywania roli opisanych przez E. Goffmana. Jest niejako wprost odpowiedzią na temat pracy. Rozdział ten prezentuje kolejno: proces tworzenia i odtwarzania kampanii wyborczej, strategie marketingowe, ze szczególną rolą marketingu politycznego (marketingu pośredniego, bezpośredniego, public relations, reklamy politycznej, spotów wyborczych, także internetowych), technik wywierania wpływu i modeli perswazji, znaczenie i rolę sondaży wyborczych oraz mediów, a także modele zachowań wyborczych. Ponieważ kampania wyborcza jest procesem zaplanowanym, „kandydat zachowuje się wedle konkretnych reguł,

które z jednej strony zostały mu narzucone przez społeczeństwo, a z drugiej przez strategię kampanii wyborczej” (s. 60).

Rozdział V „*Metodologia analizy zawartości treści i przekazów medialnych jako metoda badawcza*”, jest rozdziałem ukazującym przyjętą przez autorkę perspektywę badawczej. W założeniach metodologicznych przedstawiono cel pracy (eksploracja), pytania badawcze, wyszczególniono hipotezy, dobór próby, metody i narzędzia badawcze. Autorka zdecydowała się na wybór metod jakościowych - analizę treści i analizę przekazów medialnych, z zastosowaniem trzech różnych metody analizy wybranych treści: (1) zawartości i częstotliwości występowania poszczególnych treści w programach wyborczych kandydatów na urząd prezydenta, (2) aspektów wizualnych - fasady stosowanej przez polityków, (3) semiotycznej analizy obrazu i znaków w kampanii politycznej (s. 106). Analiza przekazów medialnych będących częścią przyjętej strategii wyborczej została przeprowadzona według klasycznego modelu aktu perswazyjnego Harolda Lasswella, zwanego także modelem procesu komunikowania masowego, ze względu na swój liniowy i jednokierunkowy charakter.

W rozdziale VI noszącym tytuł „*Analiza treści i przekazów medialnych w kampanii wyborczej w I turze wyborów w roku 2020 w świetle teorii dramaturgicznej E. Goffmana*”, Pani magister przedstawia wnioski na podstawie zebranego materiału empirycznego i zaobserwowanych zależności, według założonych obszarów problemowych. Zaprezentowano ogólną charakterystykę wyborów prezydenckich z 2020 roku, z uwzględnieniem sytuacji epidemicznej w naszym kraju wywołanej pandemią koronawirusa, następnie sylwetki i programy wyborcze poszczególnych kandydatów i w dalszej kolejności ich fasady osobiste, kampanie wyborczą w mediach społecznościowych i mediach tradycyjnych oraz w marketingu bezpośrednim, a także wyniki wyborów i ich spójność z sondażami przedwyborczymi, jak również wielkość budżetu jakimi dysponowali kandydaci w kampanii wyborczej. Przeprowadzona analiza pozwoliła sformułować między innymi następujący wniosek „kwota przeznaczona na kampanię wyborczą podczas ubiegania się o urząd prezydenta, ma wpływ na wynik wyborów. W tym przypadku, zarówno I, jak i II turę wyborów wygrał A. Duda, który na działania promocyjne wydał trzy razy więcej niż R. Trzaskowski -kandydat, który zajął II miejsce (...) Podczas pierwszej tury wyborów można było zaobserwować i wyszczególnić elementy kreowania wizerunku. Można przyrównać te działania do tworzenia i przygotowania roli zgodnie z koncepcją E. Goffmana” (s. 171 i 172).

Ostatni rozdział „*Analiza zawartości treści przekazów medialnych kampanii wyborczej w II turze wyborów w roku 2020 w świetle teorii dramaturgicznej E. Goffmana*”, jest niemal

tożsamy z rozdziałem poprzednim co do struktury i przedmiotowej analizy, natomiast co do treści skupia się na sylwetce dwóch kandydatów, którzy przeszli do II tury wyborów prezydenckich, a także na procesach przepływu elektoratów z uwzględnieniem analizy przemiany elementów odgrywanych przez kandydatów ról.

Pracę wieńczą zakończenie oraz spis bibliograficzny.

2. Ocena formalna i merytoryczna dysertacji

Pod kątem formalnym i merytorycznym pracę należy ocenić pozytywnie. Przedłożona do recenzji dysertacja spełnia warunki, jakim odpowiadać powinna praca doktorska. Napisana została poprawnym językiem, zgodnie z zasadami polskiej gramatyki, prawidłowo wykorzystano w niej techniki pisania prac naukowych, jest starannie przygotowana. Występują nieliczne błędy językowe, stylistyczne, interpunkcyjne i natury edycyjnej. Układ pracy jest poprawny i adekwatny do przyjętych założeń teoretyczno-badawczych. Zawarte w niej treści zostały podzielone na określone rozdziały i podrozdziały, zgodnie z zasadami podziału logicznego. Kolejność rozdziałów i zawartych w nich podrozdziałów oparta jest na analizie związków treściowych, a poszczególne części pracy stanowią względnie spójne całości.

W pierwszych rozdziałach autorka wprowadza czytelnika w przyjętą w pracy perspektywę teoretyczną, począwszy od zagadnień ogólnych, skupia się na scharakteryzowaniu klasyków interakcjonizmu symbolicznego, poprzez ukazanie ewolucji koncepcji interakcjonistycznych - entometodologii, fenomenologii, teorii roli, teorii tożsamości i teorii socjologii podmiotowości realizmu krytycznego, aż po szczegółowy opis teorii dramaturgicznej E. Goffmana, w świetle której rozpatrywany jest główny problem badawczy. Trzeba przyznać, że praca porusza szeroki kontekst teoretyczny podjętej problematyki, jednak należy zauważyć kilka jej mankamentów:

Po pierwsze najważniejsze założenia teorii interakcjonizmu symbolicznego G.H. Meada, przedstawicieli szkoły Chicagowskiej H. Blumera, szkoły z Iowa M. Kuhna, a także te przedstawione w rozdziale II, opracowane zostały na podstawie dzieł: J.H. Turnera, E. Hałas, B. Cymbrowskiego, B. Sipińskiego, J. Szackiego i B. Szackiej oraz A. Giddensa. Nie ma w tym nic złego, ponieważ w gruncie rzeczy zacytowano klasyczne opracowania ww. znakomitych socjologów, jednak w zdecydowanej większości brakuje odniesienia do oryginałów tekstów (przynajmniej jednego) do każdej z zaprezentowanych idei, koncepcji i teorii.

Po drugie odnosząc się do samej teorii dramaturgicznej E. Goffmana, lektura treści dysertacji wskazuje na dobrą znajomość przez autorkę zagadnień teoretycznych, jednak główne

wątki teorii opracowano na podstawie kilku książek E. Goffmana, a w rzeczywistości czterech, ponieważ jednej z nich Goffman E. (2011) *Relacje w przestrzeni publicznej. Mikrostudia porządku publicznego*. Wydawnictwo PWN, Warszawa – zamieszczonej w spisie bibliograficznym, nie odnajdujemy w treści dysertacji.

Po trzecie w rozdziale V, pomimo szczegółowego, precyzyjnego i prawidłowo określonego problemu badawczego w postaci hipotezy głównej oraz kilku hipotez szczególnych, w rozdziałach empirycznych (VI i VII) nie dokonano weryfikacji tychże hipotez – obalając lub potwierdzając przyjęte twierdzenia, a uzasadnienie hipotez głównej odnajdujemy dopiero w zakończeniu, w którym powinny być zawarte raczej syntetyczne wnioski z prowadzonych analiz, oraz ewentualne kierunki dalszych badań, nie zaś nowe wątki, w tym dotyczące pozytywnej weryfikacji hipotezy głównej.

Po czwarte w rozdziale VI i VII, gdzie autorka w ciekawy sposób przedstawia analizę zawartości treści przekazów medialnych podczas I i II tury wyborów prezydenckich w 2020 roku, brakuje jednak bezpośredniego odniesienia głównych analiz do teorii interakcjonizmu symbolicznego zaprezentowanych w I i II rozdziale, odnajdujemy jedynie odniesienia do teorii dramaturgicznej E. Goffmana, ujętej w tytule pracy.

Po piąte wątpliwości budzi fakt, czy dokumentacja fotograficzna zamieszczona tak licznie w rozdziałach VI i VII, pomimo iż stanowi merytoryczne odniesie do czynionych przez autorkę rozważań, nie powinna być częścią aneksu, nie zaś treści pracy.

Po szóste, w pracy zabrakło gruntownego podsumowania prowadzonych badań i wniosków z podjętych analiz, co zmusza czytelnika do poszukiwania ich w poszczególnych fragmentach pracy. Wyznaczono natomiast kierunek dalszych badań cytując za autorką „(...) kampania była na tyle niepowtarzalna, że daje wachlarz możliwości badawczych dla innych socjologów. Jest to otwarta furтка dla badań strategii marketingowych, Internetu jak również analizy zachowań politycznych pozostałych kandydatów” (s. 199).

Dokonując oceny merytorycznej i formalnej należy wykazać czy praca przyczynia się do rozwoju nauk socjologicznych i czy poszerza wiedzę w wybranym obszarze? Recenzowana dysertacja swoją zawartością i dociekaniem wpisuje się w obszar wiedzy nauk społecznych, wzbogacając dyscyplinę nauk socjologicznych i nauk politycznych. W tym miejscu należy podkreślić fakt, iż Doktorantka osiągnęła zamierzony cel, tym samym rozwiązała podjęte problemy badawcze, co zaświadcza o jej dużej wiedzy merytorycznej w procesie przygotowania do prowadzenia prac naukowo-badawczych. Niewątpliwie stanowi ona

interesujący wkład do dyskusji na temat kreowania wizerunku politycznego, szczególnie, że Pani mgr dokonała szczegółowej i wielowątkowej analizy problemu w oparciu o adekwatną literaturę przedmiotu i badania własne. Dysertacja stanowi ważne i interesujące opracowanie na temat zjawisk politycznych – wyborów, które stanowią jeden z najważniejszych wymiarów współczesnego państwa demokratycznego. W pracy uchwycono zagadnienia związane z rozwojem Internetu i technologii komunikacyjno-informacyjnych, a tym samym związane z konwergencją mediów, która przyczyniła się do powstania nowych możliwości generowania przestrzeni komunikacyjnych, w niemal wszystkich formach komunikacji społecznej, w tym w komunikacji politycznej, agitacji i sposobach prowadzenia kampanii wyborczej.

3. Wykorzystanie literatury przedmioty i źródeł danych.

Literatura oraz inne źródła zostały w pracy umiejętnie dobrane oraz wykorzystane, głównie w formie analizy literaturowej oraz przypisów. Ich aktualność oraz przydatność z punktu widzenia tematu i celu pracy jest poprawna, choć w mojej opinii powinna być bardziej obszerna. W pracy wykorzystano około 130 pozycji bibliograficznych, w tym jedynie 15 pozycji obcojęzycznych, a także obszerną neografię złożoną z blisko 100 stron internetowych, wykorzystanych do analizy przekazów medialnych.

4. Konkluzja

Lektura treści dysertacji wskazuje na dobrą orientację autorki w wybranym obszarze badawczym. Podjęty problem jest aktualny, a dzięki przeprowadzonym badaniom praca przyczynia się do rozwoju nauk socjologicznych. Wobec powyższych, biorąc pod uwagę całość rozprawy, jej ocenę i wartość merytoryczną oraz formalną, pomimo wskazanych mankamentów, stwierdzam, że recenzowana praca doktorska spełnia wymagania stawiane rozprawom doktorskim i zgodnie z Ustawą o stopniach i tytule naukowym z dnia 14 marca 2003 roku, art.20 ust. 5a pkt 2 wg Dz. U. Nr 65, poz. 595, wraz z późniejszymi zmianami, oraz Ustawą z dnia 20 lipca 2018 r. , Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, art.179. 1. wnoszę o dopuszczenie do jej obrony publicznej na Wydziale Społeczno-Ekonomicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.